

Metafora
ca principiu organizator și creativ
al gândirii, limbajului și literaturii

Cuprins

I. Teorii și metode lingvistice cognitive centrate pe metaforă – caracteristici generale.

1. Introducere. O scurtă istorie a preocupării pentru metaforă în cultura Occidentală.

2. Teoria Metaforei Conceptuale și Teoria Compozitului Conceptual – Metafora ca instrument esențial al gândirii și al integrării conceptuale cu vector/sens dublu

2.1 Teoria Metaforei Conceptuale și Teoria Compozitului Conceptual

2.2 Teoria Metaforei Conceptuale: metafora ca principiu organizator

2.3 Definiția metaforei prin prisma Teoriei Metaforei Conceptuale și a Teoriei Compozitului Conceptual realiniază/dizolvă opoziții conceptuale majore ale gândirii Occidentale.

3. Neuroștiința – afecte/emoții, sine și conștiință – rolul lor explicativ în cadrul teoriilor lingvistice cognitive centrate pe metaforă.

4. Poetica Cognitivă – a treia generație a lingvisticii cognitive – cu fundamentare pe metaforă și afecte.

5. Teoria Receptării – David Miall: metafora în procesul de gândire, metafora și procesul creativ.

II. Rolul metaforei în interpretarea textelor literare din prisma lingvisticii cognitive – concepte analitice studiate

1. Exemple de compozite conceptuale în cadrul Teoriei Rețelelor de Integrare Conceptuală (sau a Compozitului Conceptual – *Conceptual Blending*) a lingviștilor Gilles Fauconnier și Mark Turner

1.1 Principiile constitutive și principiile optimale, comprimarea relațiilor vitale dintre spațiile mentale ale unei rețele conceptuale

1.2 Exemplificarea unor compozite conceptuale.

2. Elena Semino: Teoria schemelor, structurarea metaforelor și creativitatea metaforică – o analiză a poemului *Morning Song* de Sylvia Plath și a unui exemplu din romanul *Atonement* de Ian McEwan

2.1. Rolul Teoriei schemelor, contribuțiile cercetătorilor Rumelhart și Ortony, Schank și Ableson, teoria reînnoirii schemelor și principiile creativității metaforice ale lingviștilor Lakoff și Turner

2.2. O analiză a poemului *Morning Song* de Sylvia Plath și a unui exemplu din romanul *Atonement* de Ian McEwan pentru a ilustra coerența și creativitatea obținută cu ajutorul metaforei.

3. Metafora motivează intenția autorului și fenomenul de iconicitate poetică: delimitarea și descrierea de către Margaret H. Freeman a *universului conceptual* al poetei Emily Dickinson – o analiză a poemului *Ozymandias* de Shelly

3.1. Abordarea din perspectiva Poeticii cognitive a lingvistei Margaret H. Freeman: metafora ca sursă a *universului conceptual* al unui autor și ca principiu al iconicității poetice

3.2. O analiză a poemului *Ozymandias* de Shelley care revelează rolul metaforei în iconicitatea poetică

4. Teoria Receptării – David Miall – rolul metaforei ca și caracteristică stilistică notabilă/deosebită (*foregrounding*), rolul afectelor/emoției în redefinirea/mijlocirea conceptului de sine/identitate a cititorului – o analiză a poemului *Frost at Midnight* de Coleridge

4.1. Teoria Defamiliarizării: literaritate, *foregrounding* și emoție în cadrul cercetării din prisma receptării

4.2. O analiză a poemului *Frost at Midnight* de Coleridge ce ilustrează modul în care cititorii recurg la Metafore de identificare a sinelui (prin implicare trăită/emoțională în lectură) ca și aspect cheie al lecturii de tip trăire.

III. Analiză aplicată – aplicarea teoriilor lingvistice cognitive axate pe metaforă la interpretarea unor povestiri de literatură postcolonială

1. Povestirea ca și compozit conceptual complex – puneri în corespondență conceptuale ale spațiilor mentale în cadrul rețelelor de integrare conceptuală în povestirea *Deus ex Machina* de Hari Kunzru.

2. Metafora imigrantului în povestirea *Firebird's Nest* de Salman Rushdie – o abordare din perspectiva Teoriei Metaforei Conceptuale.

IV. Relevanța studiului

Bibliografie

Cuvinte cheie: metaforă conceptuală, punere în corespondență a spațiilor mentale, gândire analogică, rețele de integrare conceptuală, compozit conceptual, spații mentale, structură emergentă, integrare cu vector/scop dublu, imaginație, sine, identitate, conștiință, homeostazie, markeri somatici, emoții, afecte, scheme, univers conceptual, iconicitate poetică, literaritate, lectură de tip trăire, defamiliarizare, liber arbitru, memorie, narațiuni.

Rezumat

Titlul tezei prezente este *Metafora ca principiu organizator și creativ al gândirii, limbajului și literaturii*. Este structurată în patru părți principale și o listă bibliografică. Partea I conține o prezentare a *metodelor și caracteristicilor celor mai recente teorii lingvistice cognitive* axate pe metaforă (pornind de la Lakoff și Johnson *Metaphors We Live By* 1980), incluzând și un capitol referitor la *neuroștiință* care ancorează științific toate câștigurile și ipotezele acestor teorii destul de revoluționare în viziunea pe care o propun ele. Partea a II-a conține o referire mai specifică la *conceptele analitice relevante* pe care autoarea le-a selectat pentru a permite o înțelegere, explorare și aplicare analitică în partea a III-a a studiului. De asemenea, în partea a II-a, fiecare capitol prezintă o *exemplificare a unei analize literare* ceea ce permite ilustrarea modului în care aceste teorii pot fi aplicate, intențiile autorilor analizelor și relevanța unor astfel de analize. Deoarece abordarea analizelor e una stilistică/poetică, autoarea descrie exemple ale analizelor concepute de principalii reprezentanți ai teoriilor studiate: Elana Semino, Margaret H. Freeman și David Miall. În partea a III-a a studiului de față autoarea aplică unele dintre conceptele analitice discutate în detaliu în partea a II-a în cadrul analizei a două povestiri de literatură postcolonială care să ateste linia relevantă lingvistic-literară cognitivă a studiului și care va urma să fie explorată mult mai aprofundat în viitor. Ultima, dar nu cea din urmă, partea IV-a, conține remarcile finale privind relevanța liniei de studiu urmate în cercetarea ce alcătuiește teza de față.

Partea I, sub titlul general *Teorii și metode lingvistice cognitive centrate pe metaforă – caracteristici generale*, se referă, după cum sugerează titlul la teoriile lingvistice cognitive relativ recente dezvoltate sub cadrul teoretic al științelor cognitive care susțin metafora ca fiind un principiu central al cunoașterii cognitive și al creativității (văzută ca posibilitatea creării de înțelesuri noi). Această parte prezintă, în capitole distincte, mai exact capitolele 2 și 4, caracteristicile și noțiunile generale, *principalele premise ale Teoriei Metaforei Conceptuale, ale Teoriei Rețelelor de Integrare Conceptuală (sau ale Compozitului Conceptual – Conceptual Blending), și ale Poeticii Cognitive*. Capitolul 3 face referire exclusivă la cele mai recente redefiniri ale conceptelor de sine și conștiință de către neuroștiință precum și *contribuția esențială a emoțiilor/afectelor în cunoașterea de tip cognitiv*. Partea întâi mai include un capitol

(capitolul 5) despre Teoria Defamiliarizării a lingvistului David Miall și a colaboratorilor săi (subscrisă în teoria receptării), înțelegerea lui Miall privind rolul *metaforei ca paradigmă* pentru orice proces de gândire și creație bazat pe analogie precum și o referire mai detaliată la faptul că, de fapt, Miall a anticipat (printr-o filiera diferită dar tot cu marele ajutor al neuroștiinței) majoritatea intuițiilor dezvoltate de cele două teorii menționate mai sus în articole referitoare la metaforă scrise în 1977 și 1979, înainte ca *Metaphores We Live By* să fi apărut (Lakoff și Johnson 1980).

Introducerea prezintă o privire mai generală asupra statutului oarecum dezavantajos și greșit înțeles al metaforei în cadrul istoriei studiilor de limbă și literatură, accentuând schimbarea majoră de paradigmă care a avut loc odată cu cartea deschizătoare de drumuri a lingviștilor Lakoff și Johnson antemenționată (*Metaphors We Live By*) care a marcat articularea teoretică a Teoriei Metaforei Conceptuale. Până atunci, tradiția acceptată a filosofiei și lingvisticii, ca de altfel a științelor umaniste în general cu puține dar foarte elocvente excepții (de la gânditorii pre-Socratici la Coleridge, Wallace Stevens și Merleau-Ponty), deplângea/critica statutul tuturor tipurilor de limbaj figurativ ca fiind surse de înșelare și înțelegere greșită, ca fiind prea inefabile, artificiale, generând imprecizie și confuzie. Împărțirea taxonomică necesară a domeniilor cunoașterii în științe obiective și estetică idiosincronică a exilat analogia și odată cu ea și imaginația (ca principii creative) în domeniul fantasticului și oniricului, prea puțin relevante pentru cunoașterea cognitivă. Tradițiile filologică și filosofică tratau/considerau ca fiind slăbiciuni majore ale oricărui demers epistemologic sau științific majoritatea principiilor pe care azi le recunoaștem ca structurându-ne cunoașterea și conceptualizarea: limbajul însuși (cu toate golurile și ‘trădările’ sale), simțurile noastre și percepția în general (prea alunecoase și subiective), imaginația (prea fantastică și imposibil de delimitat), emoția (prea capricioasă, mult prea imprevizibilă și derutantă) și subconștientul, toate fiind noțiuni fundamentale pe care se axează metafora și chiar cunoașterea cognitivă, după cum demonstrează teoriile lingvistice și neuroștiințifice invocate în studiu.

Astfel teoriile discutate în studiul de față răstoarnă în mod dramatic definițiile tradiționale acceptate ale conceptelor de cunoaștere cognitivă, minte, imaginație, subiectivitate și obiectivitate și desigur de metaforă, analogie și alte tipuri de limbaj ‘figurativ’.

În Introducere autoarea se referă și la cele trei generații ale teoriei cognitive, așa cum s-au desprins până acum: 1. prima generație a științelor cognitive: Schank & Abelson (1977) cu

conceptele de scenarii (*scripts*), scheme (*schemata*) și cadre (*frames*); 2.a doua generație: Teoria Metaforei Conceptuale, Teoria Rețelelor de Integrare Conceptuală cu accentul lor pe capacitățile și înclinațiile înnascute către abstractizare ale minții și ale sistemului nostru lingvistic deopotrivă; 3.paradigma celei de-a treia generații: Margaret H. Freeman, Masako Hiraga, Per Aage Brandt și Line Brandt ca făcând parte din ramura Poeticii Cognitive ce se axează pe rolul esențial al emoției și afectelor în literatură (motivând alegerea metaforelor și structurând iconicitatea poetică) și în cunoașterea cognitivă în general.

Capitolul 2 prezintă detaliat principiile Teoriei Metaforei Conceptuale și anume felul în care sistemul nostru conceptual abstract provine din proiecția și punerea în corespondență a unor domenii concrete/din experiență asupra domeniilor /noțiunilor abstracte (iubire, viață, moarte, ideologii, generozitate, ispășire etc.). Aceasta este operația mentală primordială care ne furnizează metafore de orientare, metafore ontologice, personificări etc., și care transformă metafora într-un principiu esențial (dacă nu unicul) al structurării, modelării, înțelegerii noastre a realității. În continuare în capitol, autoarea se referă la modul în care Teoria Metaforei Conceptuale a fost urmată îndeaproape de Teoria Rețelelor de Integrare Conceptuală a lingviștilor Fauconnier și Turner prezentată în 2002 în cartea *The Way We Think – Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, un alt studiu de referință pentru lingvistică (împreună cu celelalte studii scrise de cei doi lingviști împreună sau separat) în care este practic formulată teoria lingvistică a compozitului conceptual sau a integrării cu dublu vector/scop. E o teorie ce pleacă de la aceleași premise ca și Teoria Metaforei Conceptuale, adică de la statutul metaforei ca instrument cognitiv de bază însă elaborat/dezvoltat în definirea integrării cu dublu vector/scop ca principiu cognitiv fundamental bazat pe *punerea în corespondență și integrarea a mai multor spații mentale*. Această punere în corespondență (sau cartografiere parțială a spațiilor aflate în corespondență – *mapping*) este principiul central al ambelor teorii și este o operație cognitivă omniprezentă ce funcționează la toate nivelele cunoașterii și stă la baza gândirii analogice care motivează compozitul conceptual și constituie literalmente principalul nostru mod de a realiza orice tip de activitate cognitivă. Mai mult, ceea ce și constituie o temă importantă a studiului de față, punerea în corespondență nu este niciodată arbitrară, principiile ei sunt detaliate riguros de Fauconnier și Turner după cum poate fi văzut în acest capitol (precum și în capitolul 1, partea a II-a). Principalul obiectiv al punerii în corespondență este integrarea cunoașterii. De aceea compozitul conceptual e de fapt integrarea cu dublu vector/scop. Finalitatea ultimă,

„globală” a rețelelor de integrare conceptuală, a compozitului conceptual este comprimarea la scară umană a întregii informații relevante, astfel ca mintea să poată manevra/manipula această informație pentru a extrage înțelegere și intuiție relevantă din ea.

Capitolul 2 de asemenea include o referire la redefinirea și reaşezarea (în lumina celor două teorii lingvistice și a neuroștiinței) a celor mai înrădăcinate și generalizate opoziții conceptuale din gândirea Occidentală: limbajul literal vs. cel figurativ, emoția vs. rațiunea, subiectiv vs. obiectiv, minte vs. corp. Luând în considerare și aportul esențial al *teoriei markerilor somatici* a neurobiologului Antonio Damasio și a rolului acestora în domeniul cunoașterii și a deciziilor raționale (sistemul nostru intern de valori) pe care autoarea îl descrie în capitolul 3, spunem că concluzia relevantă e că *nu poate exista cunoaștere cognitivă fără emoție, că nu poate exista conștiință fără un concept de sine, că nu există conștiință de sine fără un corp/organism la care ea să se raporteze neîncetat și că nu există minte (ca fenomen) fără aportul organismului/corpului uman la conceptele cu care mintea operează*, ceea ce duce studiul de față în direcția Poeticii Cognitive și a principalilor ei reprezentanți.

Poetica Cognitivă constituie o direcție importantă pe care a urmat-o lingvistica cognitivă iar studiul de față prezintă (în capitolul 4 al părții I) principala preocupare a acestei teorii cognitive complexe și explicative. Autoarea tezei prețuiește mult contribuția Poeticii Cognitive deoarece, ca ramură a lingvisticii, ea rămâne fidelă scopului științific specializat al demersului clasic lingvistico-stilistic, acela de a trasa (de a lua urma) legilor și a arhitecturii structurii noastre lingvistice abstracte. Cu toate acestea, Poetica Cognitivă studiază acum capacitățile și predilecția (provenite din structura organismului nostru și din mișcarea sa în spațiu) de abstractizare atât ale sistemului nostru lingvistic cât și ale sistemului nostru conceptual ca ființe cognitive. Adică, ea pleacă în abordare de la textul literar și nu de la teoria literară sau ideologie și combină studiul exemplificărilor idiosincratice ale metaforelor cu studierea structurii lor conceptuale abstracte, urmărește cum structurări distincte metaforice și utilizări particulare ale acestora revelează universul conceptual al unui autor, personaj sau chiar critic literar. Ea are un potențial explicativ deosebit și cercetează probleme legate de minte, creativitate, lumi conceptuale, incompatibilități dintre scheme prezente într-un text literar, ambiguitatea și nedeterminarea interpretării proiectate de către structura textului în sine, precum și multe alte probleme. În demersul ei, teoriile lingvistice pe care se bazează sunt Teoria Metaforei Conceptuale și Teoria Compozitului Conceptual. Ea de asemenea recurge la bogata și complexa tradiție stilistică și poetică în timp ce

încearcă să elucideze operațiile mentale care generează crearea unui text sau construcția conceptuală a interpretării unui text literar.

Capitolul 5 al primei părți discută faptul că Miall a anticipat câteva dintre câștigurile importante ale celor două teorii cognitive încă din 1977 și 1979 în studii referitoare la statutul metaforei: *Metaphor and Literary Meaning* și *Metaphor as a Thought-Process*, anume: 1. sensul (*meaning*) și procesul de gândire sunt create dincolo de limbaj, la nivel conceptual, 2. metafora are puterea de a structura realitatea și de a dobândi însemnătate ‘arhetipală’, ceea ce e practic echivalent cu capacitatea structurală a metaforei conceptuale în TMC, 3. natura sistematică și organizată a influențelor subconștiente asupra gândirii conștiente se aseamănă sau merge în paralel cu ordonarea și influența subconștientă pe care procesele metaforice cognitive le lucrează în mintea noastră.

În același capitol autoarea se mai referă la definiția pe care o dă Miall celor trei proprietăți ale emoției/afectelor și pe care se bazează întreaga sa Teorie a Defamiliarizării: 1. *auto-referire (self-reference)* – adică emoția conține în sine preocupările esențiale ale cititorului, 2. *anticiparea (anticipation)* – adică faptul că emoțiile/afectele sunt însoțite de așteptări care pot fi actualizate sau negate, 3. *transgresarea domeniilor (domain-crossing)* – emoțiile evocă resurse cognitive imaginale și situaționale similare în virtutea coloraturii afective similare.

Partea a II-a a studiului de față, *Rolul metaforei în interpretarea textelor literare din prisma lingvisticii cognitive – concepte analitice studiate*, vizează unele concepte analitice majore propuse de teoriile discutate în partea I. Într-un fel sau altul aceste concepte circumscriu sau se leagă de rolul metaforei în interpretarea cognitivă a textelor literare. Teoriile sunt acum abordate din perspectiva contribuțiilor anumitor lingviști reprezentativi și a conceptelor pe care ei le folosesc în analizele lor literare. În același timp, fiecare capitol include câte o analiză pe care autoarea o consideră importantă pentru ilustrarea rolului jucat de metaforă în interpretarea Poeticii Cognitive și în lectura de tip trăire (*experiential/enactment reading* - Miall). Analizele originale ale lingviștilor sunt specializate și detaliate din punct de vedere stilistic/poetic și din oricare altă privință. Totuși, autoarea alege să descrie contribuțiile cele mai relevante pentru a scoate în evidență relevanța liniei de studiu aleasă, așa cum o înțelege ea.

Capitolul 1 al părții a II-a prezintă felul cum operează rețelele de integrare conceptuală și compozitul conceptual și de asemenea principiile comprimării și desfășurării (*compression* și respectiv *decompression*) a relațiilor vitale dintre spațiile mentale ce contribuie la compozitul

conceptual pentru a-i permite acestuia să realizeze aducerea la scară umană a informației, integrarea informației și experienței și obținerea înțelesului/soluției relevante. În acest cadru sunt explorate conceptele de compozit conceptual (*blend*), spații mentale ce contribuie la blend și sunt puse în corespondență (*input spaces*), cadru (*frame*) și configurația (*topology*) spațiilor mentale din rețea. Autoarea a ales prezentarea a trei exemple de compozit conceptual așa cum apar în studiul lingviștilor Fauconnier și Turner *The Way We Think*.

Capitolul 2 al părții a II-a este dedicat contribuției Elenei Semino și a abordării ei a rolului schemelor, a Pachetelor de Organizare a Memoriei (*MOPs*) și a Punctelor de Organizare Tematică (*TOPs*) de asemenea a cadrelor, scenariilor (cf. Schank and Abelson) ca și concepte cheie în abordarea lingvistică cognitivă ce încă mai constituie principalul mod pentru lingviști de a se referi la decupajele minimale cognitive de informații organizate în funcție de experiență. În același capitol autoarea prezintă o descriere a felului în care Elena Semino înțelege structurarea metaforică și creativitatea metaforică la nivel lingvistic precum și la nivel conceptual pornind de la cele patru principii ale creativității metaforice descrise de Lakoff și Turner în studiul lor din 1989 *More than Cool Reason, A Field Guide to Poetic Metaphor*: extinderea (*extending*), elaborarea (*elaborating*), compunerea (*composing*), și provocarea (*questioning*) a metaforelor conceptuale convenționale. Demersul Elenei Semino în privința principiilor creativității este că totuși creativitatea la nivel conceptual poate implica punerea în corespondență/asocierea unor domenii care nu au fost niciodată alăturate, a unor analogii idiosincratice din punct de vedere conceptual care sunt neașteptate dar funcționale în special când sunt însoțite de structurări metaforice mai convenționale (*entrenched*) dar coerente cu primele. Analiza ilustrativă prezintă un fragment din romanul *Atonement* a lui Ian McEwan care recurge în mod creativ și foarte elocvent la conceptualizarea migrenei ca prezență amenințătoare a unui animal gata să atace.

Capitolul 3 din partea a II-a a studiului de față se referă la una dintre reprezentantele Poeticii Cognitive a cărei activitate constituie o sursă de inspirație pentru autoarea acestei teze. Margaret H. Freeman are următoarele preocupări majore prezentate în acest capitol:

✓ *rolul pe care îl joacă metafora* în structura concepției unei lucrări literare precum și în interpretarea sa, anume cum poate metafora să confere coerență și să unească structura de înțeles a unei lucrări literare 1. la nivelul textului: prin realizările sale lingvistice structurate unice și remarcabile (*salient*), 2. la nivelul structurii narative prin intermediul perspectivei, a punctului de vedere chiar a viziunii idiosincratice a unui personaj, 3. precum și la nivelul

concepției textului literar, revelând însăși structura intenției autorului. E o viziune pe care o împărtășește cu alți poeticieni cognitivști precum de exemplu Elena Semino. E de altfel o înțelegere care conduce spre a doua preocupare:

✓ înțelegerea și utilizarea noțiunii de *univers conceptual individual*, adică modul în care un autor alege metafore și structurări metaforice (*patterns*) specifice și personal-relevante pentru a-și structura textul și felul în care astfel de metafore relevă atitudinea unui scriitor față de metaforele culturale existente care îi structurează lumea și realitatea, cum el/ea se plasează în relație cu aceste resurse conceptuale disponibile: dacă alege să le mențină și să le sprijine folosindu-le prin realizări lingvistice creative sau să le respingă sau ignore, creând noi conexiuni/asocieri care vor descrie realitatea într-o manieră diferită creativă. În această ordine de idei Margaret H. Freeman a studiat în amănunțime opera poetei americane Emily Dickinson pentru a scoate la lumină universul ei conceptual profund personal și unic, coerent și inedit, adică metaforele care asimilează/adoptă viziunile descoperirilor epocii sale mai degrabă decât metaforele culturale răspândite ale vremurilor acelea. Universul ei conceptual a făcut ca Dickinson să devină nu doar una dintre cele mai excentrice și deconcertante scriitoare pentru mediul academic ci și una dintre cele mai prețuite, iubite și citite. Acest lucru se datorează faptului că metaforele care circumscriu conceptualizarea ei despre lume sunt sincere, trăite și sunt resimțite ca atare de nenumărate generații de cititori care intră în rezonanță emoțională și conceptuală cu ele, mai mult sau mai puțin explicit sau conștient. Autoarea studiului de față aduce în discuție felul cum Margaret H. Freeman a descifrat în opera poetei cea mai relevantă metaforă care oferă cheia înțelegerii viziunii și intenției lui Emily Dickinson a felului în care ea conceptualizează lumea și anume metafora *VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE ÎN SPAȚIU (LIFE IS A VOYAGE THROUGH SPACE)* în contrast cu metafora cea mai generalizată *VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE (LIFE IS A JOURNEY)*. La rândul ei, această metaforă conceptuală generează alte realizări idiosincratice dar coerente cu ea: *aerul* devine *mare*; tot ceea ce *zboară* devine *marinar*: fluturi, păsări; *soarele* e o *barcă*; *sentimentele* devin o *mare* prin care omul poate pași ca și prin apă; *cărările* devin *orbite* iar poeta vorbește în termenii unor dimensiuni precum: *semicercuri*, *arce*, *discuri*, *circumferințe* și *diametre*.

✓ rolul emoției ca și catalizator și motivație a selecției metaforelor fie ele mai convenționale sau creative, ca și generatoare a iconicității poetice din moment ce ea produce, induce redarea unui sentiment autentic al autorului permițând/ocazionând la cititor o emoție a

reproducerii unui sentiment la fel de autentic de experiență trăită (*chiar dacă nu aceeași*) de cunoaștere simțită/trăită. Autoarea tezei de față a ales să illustreze rolul metaforei ca emoție așa cum Margaret H. Freeman îl înțelege prin prisma Poeticii Cognitive, prin prezentarea unei analize a lingvistei americane a poemului lui Shelley *Ozymandias*. Metafora care unifică viziunea și emoția de-a lungul întregului poem e ENTROPIA ÎN TIMP E TRANSFORMARE PRIN MUTAȚIE (*ENTROPY THROUGH TIME IS CHANGE THROUGH SHIFT*). Ea călăuzește formele cognitivo-lingvistice ale poemului la toate nivelele: 1.aspectele ce țin de prozodie variază *perpetuu* – sintaxa complică metrul poetic și destabilizează așteptările, structurile de sunet suferă mutații – rima și schemele ei sunt supuse instabilității; 2.încercarea *intenționat subminată* de a stabili *referirea anaforică și cataforică* a cuvintelor destabilizează înțelegerea; 3.*punctul de vedere* face salturi prin timp și prin diferite localizări ale perspectivei narative astfel încât întreaga structură a poemului reprezintă iconic o conceptualizare/viziune și o emoție coerente unificate prin schemele TRANSFORMĂRII, INSTABILITĂȚII și a VULNERABILITĂȚII.

✓ utilizarea Teoriei Rețelelor de Integrare Conceptuală în interpretarea textelor literare în special pentru alinierea coerentă a schemelor aparent incompatibile și rezolvarea relevantă a aspectelor de ambiguitate și nedeterminare a sensului, dar cu specificarea că această valoroasă teorie (a compozitului conceptual) ar trebui să ia în considerare aportul emoției și afectelor în cunoașterea cognitivă și în înțelegere.

Capitolul 4 al părții a II-a se ocupă cu Teoria Defamiliarizării a Miall et al. care se definește prin contrast radical de perspectiva acceptată a rolului literaturii și a statutului literarității propusă de critica postmodernă, de exemplu, prin istorici și critici ai literaturii precum Stanley Fish, Terry Eagleton și Barbara Herrnstein Smith.

Teoria Defamiliarizării se bazează pe numeroase studii empirice realizate de Miall et al. cu privire la următoarele aspecte discutate în teza de față:

✓ importanța proprietăților formale/stilistice (*foregrounding*) și ale literarității care la rândul lor depind de proprietățile emoției. *Foregrounding* se referă la caracteristicile formale stilistice ale textului literar la toate nivelele (fonetic, semantic, gramatical, al structurii narative etc.) care, prin faptul că sunt frapante și surprinzătoare au puterea de a defamiliariza de a rupe forța convențiilor. Ele evocă/activează din partea cititorului amintiri, imagini sau experiențe care sunt similare din punct de vedere afectiv cu cele generate de text. *Foregrounding* este un concept propus de lingvistul Școlii de la Praga Jan Mukařovský dar, de asemenea, susținut retrospectiv,

dacă putem spune așa, de tradiția Romantică prin scrierile lui Coleridge care recunoaște nevoia esențială pe care literatura o împlinește, aceea de a rupe „filmul familiarității”, al stereotipului reconfortant și dătător de siguranță (necesar de altfel fără nicio îndoială) dar care îi poate face pe oameni orbi în fața unor înțelegeri esențiale.

✓ *puterile de prefacere ale emoției și afectelor* de a înrâuri o modificare a conceptului de sine al cititorului cauzând/facilitând o ștergere a grunțelor dintre cititor și diferite aspecte ale textului cu care acesta se identifică (personaj, narator, etc.). Interacțiunea dintre caracteristicile stilistice ale textului și abilitățile lingvistice înnăscute ale cititorului și alcătuirea sa neuropsihologică generează un răspuns din partea cititorului prin care el/ea creează propriile sale metafore, numite de Cohen (concept preluat de Miall), *metafore de identificare a sinelui*. Dar este un proces care are loc în timpul lecturii de tip trăire, cel mai veritabil/autentic mod de lectură.

✓ *proprietățile inerente ale cuvintelor* care depășesc experiența literară, vârsta, talentul, clasa socială. E o preocupare majoră a Miall et al. aceea de a sublinia modul (relativ insondabil) în care cuvintele influențează oamenii indiferent de nivelul de educație și de experiență literară. El invocă cercetări relevante în acest domeniu precum studiul lui Jonathan Rose's din 1992 *The Intellectual Life of the British Working Class*, precum și studiul lui Willie Van Peer din 1986 publicat în *Stylistics and Psychology: Investigations of Foregrounding*. De asemenea Miall et al. au condus un studiu empiric (Sikora, Kuiken, Miall 1998) vizând reacția criticilor literari din anii 1900-1991 în comparație cu reacția unor studenți la caracteristicile formale stilistice ale poemului lui Coleridge *The Rhyme of The Ancient Mariner*. Studiul demonstrează clar că există o corespondență surprinzătoare între elementele stilistice selectate de critici și cele alese de studenți.

✓ *lectura de tip trăire* precum și motivele pentru care literatura și literaritatea (ca și *foregrounding*) au valențe adaptative din perspectiva educației și a psihologiei evoluționiste. Acest tip de lectură este înnăscut dar pierdut treptat. Dacă am fi în mod autentic receptivi în fața unui text literar, ceea ce nu e ușor într-o lume care exacerbează latura vizuală și noile tehnologii, am putea culege beneficiile literaturii și anume de a ne recalibra reprezentările noastre și răspunsurile în fața realității, de a deveni mai flexibili în gândire și de a ne controla mai bine emoțiile care nu ne-ar mai lua în așa mare măsură prin surprindere. Dar, mai important, am putea

să ne gestionăm mai bine narațiunile pe care le creăm și recreăm constant în legătură cu ceea ce suntem și ceea ce ne dorim să devenim.

Parte a III-a a tezei o constituie analiza a două povestiri *Deus ex Machina* de Hari Kunzru și *Firebird's Nest* de Salman Rushdie.

Prima analiză utilizează Teoria Rețelelor de Integrare Conceptuală a lingviștilor Fauconnier și Turner. Analiza trasează cele mai relevante rețele de integrare ce funcționează în povestire și prezintă alcătuirea lor (pg. 166, 167). De asemenea se demonstrează felul în care acest tip de analiză duce la formularea principalelor teme ale povestirii printr-o metodă în același timp ancorată în text dar și condusă la un nivel mai abstract. Descoperirea domeniilor principale și a spațiilor mentale implicate în rețelele de integrare este urmată de selectarea elementelor care pot fi puse în corespondență (*mapped*) în mod relevant; apoi compozitul conceptual facilitează înțelegerea elementului/elementelor lipsă pe care textul își propune să le facă prezente în imaginația cititorului la o lectură receptivă. Cele mai relevante domenii sunt *ființe supranaturale/îngeri, computere/mașini și oameni/ființe umane*. Ele sunt integrate în rețele precum DUMEZEU E O PERSOANĂ, (*GOD IS A PERSON*), COMPUTERELE/INSTRUMENTELE SUNT CREATURI SUPRANATURALE/DIVINE (*COMPUTERS/INSTRUMENTS ARE SUPERNATURAL BEINGS*) și FIINȚELE UMANE SUNT CREATURI DIVINE (*PEOPLE ARE ANGELS/SUPERNATURAL BEINGS*). Aceste rețele de integrare, odată stabilite, alcătuiesc/generează tema principală a povestirii: oamenii au potențialul de a fi creaturi angelice dar ei permit instrumentelor create de ei (cognitive, vizuale, tehnologice) să capete un statut divin/supranatural nejustificat fapt care le re poziționează oamenilor destinele în mod tragic. Oamenii devin victimele narațiunilor (în special vizuale: artă vizuală, televiziune, publicitate dar nu numai, vorbim de orice compus conceptual cultural) pe care societatea le țese constant în jurul lor și cu care îi bombardează până în punctul în care ei nu își mai pot crea narațiunile personale, autentice și care să le confere putere. Instrumentele care ajung să aibă acest statut divin sunt noțiuni culturale, metafore, artă, televiziune, recenzii literare și multe altele. Echilibrul puterii e răsturnat, iar oamenii *le permit creațiilor lor să le uzurpeze sensul vieții și să-i priveze de liberul arbitru*.

Cea de-a doua analiză se axează mai mult pe *relevanța conceptului de imigrant ca o metaforă ilustrativă a condiției umane contemporane*. Analiza povestirii lui Salman Rushdie *Firebird's Nest* se folosește de înțelegerea și câștigurile cercetării neuroștiințifice în privința *1.a* modului în care se construiește conceptul de sine/identitate, *2.a* rolului proiecțiilor și narațiunilor

în alcătuirea cognitivă umană (profund înclinată spre analogie), 3. a statutului fluid al memoriei și 4. a nevoii de noi înțelesuri (*new meaning*) și de schimbare a individului. Analiza e susținută de perspectiva critică a lui Rushdie însuși cu privire la importanța acestei metafore așa cum o definește în *Imaginary Homelands* (2010).

Ultima parte a tezei de față, partea a IV-a, este dedicată relevanței studiului desfășurat. În principal, acest capitol readuce laolaltă direcțiile de cercetare care ar trebui urmate pentru a realiza mai bine importanța metaforei și a gândirii analogice. Se încearcă sublinierea motivelor principale și justificate științific pentru care metafora, ca și principiu cognitiv de bază în cadrul minții noastre orientate spre analogie, constituie atât un principiu cognitiv-organizatoric cât și unul cognitiv-creativ. Acestea sunt enumerate la pagina 182 (1. forța de impresionabilitate a cuvântului asupra cititorului, 2. rolul emoției în cunoaștere, în elaborarea identității și a sinelui și în experiența lecturii, 3. modul în care sinele/identitatea/subiectivitatea noastră e veșnic implicată și recreată în cadrul oricărui act de cunoaștere cognitivă, 4. rolul esențial pe care limbajul și literatura îl joacă în felul nostru de a fi și de a gândi) și sunt elaborate apoi în paginile acestui capitol.

În timp ce conștientizăm aceste motive și determinări pe care lingviștii cognitiști și cercetătorii în domeniul neuroștiinței le-au făcut vizibile pentru noi, putem să gândim diferit cu privire la rolul studiului structurilor lingvistice, la rolul literaturii (și poeziei) nu doar în furnizarea unei cunoașteri de ordin cultural ci în procesul activ de creare și recreare a identității, la beneficiile neprețuite ale lecturii (ca act/proces de tip trăire) care le permite studenților să devină mai receptivi/sensibili la puterea cuvântului și le oferă o ocazie pentru a-și cunoaște resursele proprii afective, cognitive, imaginative precum și propriile preocupări și motivații autentice. Toate aceste înțelegeri pot remodela procesul educațional către o mai profundă înțelegere a ceea ce suntem și a ceea ce dorim să devenim.

Bibliografie selectivă:

Abdulsalam, Al-Z., (2008) Darwin's Metaphors Revisited: Conceptual Metaphors, Conceptual Blends, and Idealized Cognitive Models in the Theory of Evolution, *Metaphor and Symbol*, 23:1, 50-82.

Barcelona, A. (1995) Metaphorical models of romantic love in *Romeo and Juliet*, *Journal of Pragmatics*, 24, pp. 667–88.

Bartlett, F.C., (1932). *Remembering*. London: Cambridge University Press.

Coleridge, S. T. (1983)[1817]. *Biographia literaria*, 2 Vols. J. Engell & W. J. Bate (Eds.). London: Routledge & Kegan Paul.

Damasio, A. (1994). *Descartes' Error. Emotion, Reason and the Human Brain*. Avon Books.

Damasio, A. (2000). *The Feeling of What Happens. Body and Emotion in the Making of Consciousness*. Houghton Mifflin Harcourt.

Fauconnier, G, Turner, M. (2002). *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, The Perseus Books Group.

Fauconnier, G & Turner, M. (2008). *The Origin of Language as a Product of the Evolution of Modern Cognition*. In *Origin and Evolution of Languages: Approaches, Models, Paradigms*, Bernard Laks, ed., Equinox. Retrieved May 10, 2009 from <http://ssrn.com/abstract=1556533>.

Fischer, T., Norfolk, L. (eds), (1999). *New Writing 8*, Cox & Wyman Ltd, Reading, Berkshire.

Freeman, M. H., (1995) Metaphor Making Meaning: Dickinson's Conceptual Universe in *Journal of Pragmatics*, Vol. 24, pp. 643-666. (199

Freeman, M. H., (2005). *Poetry as Power: The Dynamics of Cognitive Poetics as a Scientific and Literary Paradigm* In Veivo, H., Pettersson, B., Polvinen, M., (Eds.) *Cognition and Literary Interpretation in Practice*. Harri Veivo, Bo Pettersson, and Merja Polvinen, Helsinki: Helsinki University Press, available at: <http://ssrn.com/abstract=1427831>. (2005a)

Freeman, M. H., (2005). The Poem as Complex Blend: Conceptual Mappings of Metaphor in Sylvia Plath's "The Applicant." *In Language and Literature* 14:1: 25-44. Reprinted in *Recent Development in Western Stylistics*. Dan Shen, ed. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2008. (2005b)

- Freeman, M. H., (2006). Blending: A response. *Language and Literature* 15.1, pp. 107-117. (2006a)
- Freeman M. H., (2007) *Poetic Iconicity* In Chłopicki, W., Pawelec, A., and Pokojńska, A., (Eds). *Cognition in Language: Volume in Honour of Professor Elżbieta Tabakowska*, Annual Review of Cognitive Linguistics. Kraków: Tertium, pp. 472-501. (2007b)
- Freeman, M. H., (2011) The Role of Metaphor in Poetic Iconicity in Fludernik, M., (ed). *Beyond Cognitive Metaphor Theory: Perspectives on Literary Metaphor, 158–175*. New York and London: Routledge. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1399683>.
- Freeman, M. H., (2012). Blending and beyond: Form and feeling in poetic iconicity. In Isabel Jaén and Julien Simon, eds. *Cognitive Literary Studies: Current Themes and New Directions*, 127-143. Texas University Press.
- Kövecses, Z., (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*, Cambridge University Press.
- Kuiken, D., Miall, D. S., & Sikora, S., (2004). Forms of Self-implication in Literary reading. *Poetics Today* 25, pp. 171-203.
- Kunzru, H. (1998). *Deus Ex Machina*, <http://www.harikunzru.com/fiction-deus-ex-machina-1998>.
- Lakoff, G., (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things*, The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press.
- Lakoff, G., Turner, M. (1989). *More than Cool Reason, A Field Guide to Poetic Metaphor*, The University of Chicago Press.
- Langer, S.K., (1953). *Feeling and Form: A Theory of Art*. New York: Charles Scribner's.
- LeDoux, J.E., (1996). *The Emotional Brain*. New York, Simon and Schuster.
- Miall, D. S., (1976). Aesthetic Unity and the Role of the Brain. *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 35.1, pp. 57-67.
- Miall, David S., (1977) Metaphor and Literary Meaning, *British Journal of Aesthetics*, 17:1 (Winter) p.49.
- Miall, David S., (1979) Metaphor as a Thought-Process in *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 38.1, pp. 21-28.

Miall, D. S., (1986). Emotion and the Self: The Context of Remembering. *British Journal of Psychology* 77, pp. 389-397.

Miall, D. S., (1987). Metaphor and Affect: The Problem of Creative Thought. *Journal of Metaphor and Symbolic Activity* 2.2 pp. 81-96.

Miall, D. S., (1988). Affect and Narrative: A Model of Response to Stories. *Poetics* 17, pp. 259-272.

Miall, D. S., (1989). Welcome the Crisis! Rethinking Learning Methods in English Studies. *Studies in Higher Education* 14.1, pp. 69-81. (1989a)

Miall, D. S., (1989) Beyond the Schema Given: Affective Comprehension of Literary Narratives. *Cognition and Emotion* 3.1, pp. 55-78. (1989b)

Miall, D. S., (1991). Construing Experience: Coleridge on Emotion. *The Wordsworth Circle* 22.1, pp. 35-39.

Miall, D. S., (1995). Anticipation and Feeling in Literary Response: A Neuropsychological Perspective. *Poetics* 23 pp. 275-298.

Miall, D. S., (1996). Empowering the Reader: Literary Response and Classroom Learning, in Roger J. Kreuz and Susan MacNealy, Eds., *Empirical Approaches to Literature and Aesthetics*. Norwood, NJ: Ablex, pp. 463-478.

Miall, D. S., (1997). The Body in Literature: Mark Johnson, Metaphor, and Feeling. *Journal of Literary Semantics* 26, pp. 191-210.

Miall, D. S., (1998). *A Feeling for Foregrounding – Why Conventionalism Isn't the Whole Story*, lecture, Munich, June 25th 1998.

Miall, D. S. (2002). Literary Discourse. In *Handbook of Discourse Processes*. Art Graesser, Morton Ann Gernsbacher, & Susan R. Goldman, Eds. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 321-355. (2002b)

Miall, D. S., (2005). Beyond Interpretation: The Cognitive Significance of Reading. In Harri Veivo, Bo Pettersson, and Merja Polvinen, (Eds.) *Cognition and Literary Interpretation in Practice*. Helsinki: University of Helsinki Press, pp. 129-156.

Miall, D. S., (2006). Empirical Approaches to Studying Literary Readers: The State of the Discipline. *Book History* 9, pp. 291-311.

Miall, D. S., (2008). Completing the Paradigm: In Pursuit of Evidence. Peer commentary on Joseph Carroll target paper, *Style* 42 pp. 234-238. (2008a)

Miall, D. S., (2008). Foregrounding and Feeling in Response to Narrative. In Sonia Zyngier, Marisa Bortolussi, Anna Chesnokova, & Jan Auracher, (Eds.), *Directions in Empirical Literary Studies: Essays in Honor of Willie van Peer*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, pp. 131-144. (2008b)

Miall, D. S., (2008) 'Too soon transplanted': Coleridge and the Forms of Dislocation. In Willie van Peer, Ed., *The Quality of Literature: Linguistic Studies in Literary Evaluation*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, pp. 95-116. (2008c)

Miall, D. S., (2008) Feeling from the perspective of the empirical study of literature. *Journal of Literary Theory* 1.2 pp. 377-393. (2008d)

Miall, D. S., and Kuiken, D., (1994) Beyond Text Theory: Understanding Literary Response. In *Discourse Processes* 17, pp. 337-352. (1994a)

Miall, D. S., and Kuiken, D., (1994) Foregrounding, Defamiliarization, and Affect: Response to Literary Stories. *Poetics* 22, pp. 389-407. (1994b)

Miall, D. S., and Kuiken, D., (1999) "What is Literariness? Three Components of Literary Reading." *Discourse Processes* 28, pp. 121-138.

Miall, D. S., and Kuiken, D., (2002). A Feeling for Fiction: Becoming What We Behold. *Poetics* 30, pp. 221-241. (2002a)

Mithen, S. (ed.). 1998. *Creativity in Human Evolution and Prehistory*. London/New York: Routledge.

Rushdie, S. (1995). *Midnight's Children*. Vintage.

Rushdie, S. (1999). *The Firebird's Nest*. In Fischer, T. & Norfolk, L. (eds.) *New Writing* 8, Vintage, pp. 231-248.

Rushdie, S. (2010). *Imaginary Homelands*. Vintage Books.

Semino, E., (1997). *Language and World Creation in Poems and Other Texts*, Longman London & New York.

Semino, E., (2008). *Metaphor in Discourse*, Cambridge University Press.

Semino, E., (2009). Text Worlds. In Brône, G., & Vandaele, J., (eds). *Cognitive Poetics: Goals, Gains and Gaps*, Mouton de Gruyter: Berlin. New York.

Semino, E., and Swindlehurst K., (1996). Metaphor and mind style in Ken Kesey's *One Flew Over the Cuckoo's Nest* in *Style*. Vol. 30, Iss. 1, p. 143.

Semino, E., & Culpeper, J., (eds.) (2002). *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*, vol. 1, John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia.

Turner, M. (1991). *Reading Minds. The Study of English in the Age of Cognitive Science*. Princeton University Press.

Turner, M. (1996). *The Literary Mind*, Oxford University Press.

Turner, M. (2003) *Double-Scope Stories*. In *Narrative Theory and the Cognitive Sciences*, David Herman, (ed.), pp. 117-142, Stanford: Center for the Study of Language and Information. Retrieved May 2009 from <http://ssrn.com/abstract=1399811>.